

Говата заслуга е безспорна — той е първият осъзнат, добре премислен и целенасочен опит да бъде изработен рецензионен модел на българската литература. Сборникът е и предизвикателство. Не е нужно (подобно на натрупаната славистична книжнина) да се чакат пълни изследвания, за да се пристъпи към тяхното

обработване. Направените проучвания са напълно достатъчни, за да могат не само славистите, но и историците и теоретичните на българската литература да погледнат събрания материал от гледна точка на родния литературен процес.

Панайот Карагьозов

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА СЕСИЯ ПО СЛУЧАЙ 250-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА СОФРОНИЙ ВРАЧАНСКИ

На 27 и 28 май 1989 г. във Враца се състоя международна юбилейна научна сесия по случай 250-годишнината от рождението на Софроний Врачански. Организатори на сесията бяха БАН, Комитетът за култура и Общинският народен съвет — Враца. В работата на научната сесия участваха литературоведи, историци, езиковеди, езииковеди, библиографи от София, Пловдив, Враца, Търново, учени от СССР, Полша, Унгария и Гърция. Изнесените 28 доклада и научни съобщения очертаха разпосочените изяви на Софроний като общественик и книжовник в широкия контекст на духовните търсения на епохата.

Пленарното заседание откри др. Асен Недялков — председател на Общинския народен съвет в гр. Враца. След като разкри накратко заслугите на юбилея в изграждането и осъществяването на българската културна и литературна история, проф. д-р Дочо Левков — председател на пленарното заседание, даде думата за приветствие на председателя на Президиума на БАН акад. Бл. Сендов. Изразявайки благодарност към участниците в сесията, акад. Сендов подчерта, че ръководството на БАН особено държи на предстоящата научна изява, както заради собствената значимост на Софрониевото дело, така и поради факта, че още първите учредители на днешната Българска академия на науките са посветили немалка част от научните си занимания на проучване книжовното наследство на Софроний Врачански.

Докладите на заседанието отразиха значими моменти от дейността на възрожденца. В доклада си проф. Крумка Шарова насочи към приносния характер на Софрониевото дело в историята на българската култура, към ролята му на основоположник на идеи, дали облик на освободителните борби на българите по време на цялото Възраждане. Интерес предизвика докладът на проф. д-р Людмила Горина (СССР) „Софроний Врачански и българското просветителство“, в който „Житие и страдания...“ бе разглеждано като съставна част от трактата за трите религии.

Проф. д-р Веселин Трайков проследи отношенията на приемственост между Софроний

и Г. С. Раковски. Това позволи осмислянето на делото на бележития българин от гледна точка на историческата перспектива. В доклада на ст. н. с. П. ст. Божидар Райков „Паисий и Софроний“ книжовното наследство на Софроний бе съотнесено към делото на неговия пряк предходник — Паисий Хилендарски.

Свързани по проблематика, засягаща връзките на Софроний с руската литературна традиция и среда, бяха докладите на проф. Н. Дилевски и доц. Людмила Боева. Проф. Дилевски се спря на руските преводи на житието на Софроний през XIX век. В доклада си доц. Боева разкри контактите на Софроний с руската книжовна традиция.

Неизследван до момента проблем — книжовното наследство на Софроний, издадено в унгарските печатници — бе предмет на доклада на проф. д-р Йозеф Бьорей (Унгария). В доклада на проф. д-р Славомир Калемка (Полша) „Йоахим Лелевел — историк на епохата на Просвещението и романтизма при славяните на Балканския полуостров през средните векове“ бяха очертани някои насоки в изясняването на духовната атмосфера на времето.

В своята заключителна оценка за пленарното заседание проф. Д. Левков подчерта успешния „старт“ на научната конференция.

Второто, следобедно заседание откри проф. Кр. Шарова. Един от основните проблемни центрове в него бе изявата на Софроний като общественик. Докладът на проф. д-р Ж. Авджиев запозна с дейността на възрожденца в Карнатския край. Ст. н. с. Стефан Дойнов проследи политическата дейност на Софроний, качествата му на дипломат и идеолог. В доклада си „Враца, врачани и Софроний Врачански“ Валерия Тарашоева разгледа проявите на епископа-реформатор, политик и дипломат на фона на икономическия, политическия и духовен живот във Враца в края на XVIII и началото на XIX в. Уточнения по установяването на родословното дърво на Софроний направиха в доклада си Петър Чолов. С интерес бе посрещнат докладът на Св. Страшимирова „Гражданските значения на моралните слова в „Неделник“ на Софроний Вра-

чански". Авторката се обявя против изкуственото разделяне на обществената и книжовната практика на възрожденеца по линията светско—религиозно.

Н. с. Ст. Кендарова изнесе нови сведения, имащи пряко отношение към изясняването на духовната атмосфера и културна среда, в която живее Софроний. Докладът ѝ бе на тема „Библиотеката на Осман Пазвантоглу във Видин по времето на Софроний.“ Непроучена страна от делото на Софроний разгледа и Виктор Борисов в доклада си „Софроний Врачански и българското изобразително изкуство“. Иван Иванов проследи художествените претворявания на образа на Софроний в българската литература.

В последвалата дискусия бяха посочени безспорните сполуки в докладите, необходимостта от известни доуточнения, изразени бяха несъгласия с някои постановки. Избягна се и полупормалното отношение към чутото. Открито се изявиха изследователските позиции и методологическите пристратии. Всичко това подсказа активното отношение на участниците към делото на един от творците на Българското възраждане; присъствието на проблематиката около Софроний в съвременното научно мислене; социализацията на неговото творчество днес. Дискусията подсказа и още нещо — необходимостта едно културно дело да бъде актуализирано и пресмислено от гледната точка на различни поколения изследователи.

След като приветствува доклада на Св. Страшимирова (доклад, разчувваш инерцията в научното мислене), Ал. Панов опонира на авторката по повод разглеждането на религиозните проповеди и слова като форма на нов тип духовност. Ал. Панов изказа пожелание за по-задълбочено търсене на диалектиката на процесите и на причинно-следствени връзки между тях. По повод доклада на В. Тарашоева, Д. Караджова доуточни, че Тодор Врачански и Теофан Рилски са едно и също лице — факт, доказан в публикация на Б. Райков. Л. Боева направи известни добавки към докладите, назовавайки руските първоизточници на някои от омилетичните произведения на Софроний. Проф. Кр. Шарова изрази несъгласие относно употребата на термина „русофилиство“ спрямо Софроний. Тя се солидаризира с мнението на Св. Страшимирова, че често неоснователно една личност и дело се разделят на отделни плоскости. Същевременно проф. Шарова посочи неудовлетворението си, че, търсейки моралните устои и значения, авторката прави това, срещу което сама протестира. Кр. Шарова подчерта и интереса си към тезата на проф. Горина за житието като неразделна част от един цял ръкопис.

В заключение проф. Шарова изтъкна, че разкривайки различни страни от дейността на Софроний, изнесените доклади позволяват изследването на неговата личност в пълнота и в контекста на цялата епоха.

Третото, последно заседание на сесията бе проведено на 28 май под ръководството на

ст. н. с. Ст. Таринска. Негов проблематичен център бяха книжовните и литературни изяви на Софроний. В доклада си „Софрониевското у Неофит Бозвели (Към въпроса за литературната традиция)“ ст. н. с. Ст. Таринска сподели своите наблюдения по въпроса за влиянието на Софроний върху Бозвели в областта на църковната проповед. Даринка Караджова очерта котленския период от книжовната дейност на Софроний. В доклада на доц. Юлия Николова, посветен на басните на Софроний, бе потърсено съотношението между иносказателност, алегоричност и дидактичност. Върху материал от Втория Видински сборник (определен като „иносказание на иносказанието“) авторката изследва функцията на поуката. Предмет на доклада на Камен Михайлов бе отношението „устно—писмено слово“ в творчеството на Софроний. Авторът очерта своеобразната дифузия между устна и писмена традиция в сборник за трите религии; постави въпроса за променения комуникативен статут на жанровете у Софроний — резултат от извършена жанрова манипулация.

Йордан Запryanov изследва „вградимостта“ на църковните жанрове в светските текстове. В актуализираните проповеди на Софроний той потърси елементите на лично авторско начало. Доц. Иван Радев постави произведението на Софроний „Житие и страдания...“ в контекста на литературните търсения от първите десетилетия на XIX в. Специално внимание в доклада си „Повествователното изкуство на Софроний във Втория Видински сборник“ Н. Аретов отдели на въпроса за вътрешната логика и обвързаност между отделните произведения на книжовника. Анализът на „Философские мудрости“ позволи извеждането на „Житие и страдания...“ като резултат от просветителските четива на Софроний.

Проблемно ядро в заседанието оформиха докладите, посветени на „Житие и страдания грънпаго Софрония“ — общо шест. Върху проблема за жанра на произведението се спряха двама от докладчиците. Като отхвърля аргументите по определяне на творбата като автобиография, Данчо Господинов я отнесе към 1. нар. „литература на изпитанието“. Посочвайки, че творбата се вписва в жанровите рамки на житието, авторът подчерта новаторските моменти в нея, наслагването на авантюризма и житиен хронотоп. Въз основа на текстурални наблюдения Ал. Панов определи произведението като „раждащ се роман“. Той го отнесе към модерния тип културни текстове. Това свое виждане Ал. Панов аргументира с анализ на формите и начините на изграждане на функционалния свят в „Житието“; на отношението разказвач—герой, разказвач—автор, автор—герой; на процеса на превръщане на случката в сюжетен мотив и пр.

Докладът на Виктор Билинин (СССР) и Татяна Рашкова предложи текстологично-естетически анализ на „Житие и страдания...“ Бяха направени някои изводи по въпроса за числовата херменевтика в житието. Гръцката изследователка Марилена Карамузи разгледа проблема за гръцкия превод на житие-

то в лексикален, съдържателен и синтактичен план. Авторката посочи възможности за адекватен превод на гръцки. В доклада на Елени Иконому (Гърция) творбата на Софроний бе съпоставена с житието на гръцкия книжовник Кораис Адамантиос (създадено през 1829, издадено през 1833 г.). Творбите на двамата възрожденци бяха ситуирани в контекста на културната и политическата ситуация в началото на XIX в. В доклада на доц. Върбан Втов върху езиковите особености на житието бе разкрита ролята на Софроний като езиков строител, преосмислящ старите книжовни езикови норми.

В дискусиата по докладите взеха участие проф. В. Трайков, доц. Ю. Николова, Св. Георва, Н. Аретов, Л. Боева, Ст. Таринска.

Един от основните проблеми в дискусиата бе проблемът за жанра на житието, което доведе до поставянето на някои по-обща методологически въпроси на възможностите за изследователски подход към творчеството на Софроний.

Работата на сесията доказва още веднъж, че извеждането на проблемите на по-широка

плоскост позволява реконструирането на диалектата на съответната културна (религ. литературна) система. Творчеството на Софроний не само не бе изолирано от процесите на епохата. Напротив. Делото на възрожденеца бе поставено в богат контекст, който не бе само задължителен фон. Той подпомогна осмислянето и разрешаването на някои проблеми около делото на Софроний. Обект на научен интерес се оказаха пресечните точки на Софрониевото творчество с неговите предходници, съвременници и последователи. То бе съотнесено и спрямо различни литературни и общокултурни тенденции — формиращото се модерно културно съзнание, старощерковно-славянската традиция, устните речеви форми. Делото на Софроний бе видно и на фона на по-широка културна среда — тази на балканските, славянски и европейски процеси.

В заключение ст. н. с. Ст. Таринска и проф. Д. Леков обобщиха резултатите от научната сесия, посветена на Софроний, изразявайки своето задоволство от плодотворната ѝ работа.

Лидия Михова

В доклада на доц. Върбан Втов върху езиковите особености на житието бе разкрита ролята на Софроний като езиков строител, преосмислящ старите книжовни езикови норми. В дискусиата по докладите взеха участие проф. В. Трайков, доц. Ю. Николова, Св. Георва, Н. Аретов, Л. Боева, Ст. Таринска. Един от основните проблеми в дискусиата бе проблемът за жанра на житието, което доведе до поставянето на някои по-обща методологически въпроси на възможностите за изследователски подход към творчеството на Софроний. Работата на сесията доказва още веднъж, че извеждането на проблемите на по-широка

плоскост позволява реконструирането на диалектата на съответната културна (религ. литературна) система. Творчеството на Софроний не само не бе изолирано от процесите на епохата. Напротив. Делото на възрожденеца бе поставено в богат контекст, който не бе само задължителен фон. Той подпомогна осмислянето и разрешаването на някои проблеми около делото на Софроний. Обект на научен интерес се оказаха пресечните точки на Софрониевото творчество с неговите предходници, съвременници и последователи. То бе съотнесено и спрямо различни литературни и общокултурни тенденции — формиращото се модерно културно съзнание, старощерковно-славянската традиция, устните речеви форми. Делото на Софроний бе видно и на фона на по-широка културна среда — тази на балканските, славянски и европейски процеси. В заключение ст. н. с. Ст. Таринска и проф. Д. Леков обобщиха резултатите от научната сесия, посветена на Софроний, изразявайки своето задоволство от плодотворната ѝ работа.